

2. İslami Türk Edebiyatı Sempozyumu

Kaynak Yayınları'nın Hediyesidir.
Para ile Satılamaz

Ni'met ve Sürûrî'nin Tarih Şiirlerinde Geçen Cenab-ı Allah'ın İsim ve Sıfatları

Doç. Dr. Selami Turan¹, Araş. Gör. Kamile Çetin², Sevim Alkan³

A. Giriş

Allah, kâinatın, bütün varlıkların yaratıcı, koruyucu idare edeni olan, tek, yegâne üstün varlıktır. Çeşitli sıfatların sahibi olan yüce Allah'ın Kur'ân-ı Kerim'de esmâü'l-hüsnâ olarak isimlendirilen güzel isimleri yer almaktadır. Bir hadiste doksan dokuz olduğu bildirilen bu isimlerin çoğu Allah'ın sıfatlarının karşılığıdır. Bunlar arasında yalnız O'nun zatına ait olanları bulunduğu gibi bütün kâinatı ilgilendirenler de vardır.⁴

Bazı kaynaklarda bu isimler üç kısma ayrılmıştır. Birinci kısımda yer alanlar; Allah, Rab, Melik, Kuddûs, Selam, Mü'min, Müheymin, Cebbâr, Mütekebbir, Aliyy, Zâhir, Bâtın, Celîl, Mecîd, Hakk, Metîn, Vâhid, Mâcid, Evvel, Âhir, Müteâl, Ganî, Nûr, Vâris, Zü'l-celâl, Rakîb, Vâhid, Ferd, Samed, Azîm, Hayy, Azîz, Kebîr gibi zâtî isimlerdir. İkinci kısım isimler ise, Hayat, İlim, Semi', Basar, İrade, Kudret, Kelam, Tekvin gibi sübûtî sıfatlarla ilgili olan Hayy, Şekûr, Kahhâr, Kâhir, Muktedir, Kaviyy, Kâdir, Rahmân, Rahîm, Kerîm, Gaffâr, Gafûr, Vedûd, Raûf, Halîm, Berr, Sabûr, Alîm, Habîr, Muhsî, Hakîm, Şehîd, Semî', Basîr gibi

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

² Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

³ Bilim Uzmanı

⁴ *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler (TDEA)*, "Allah", Dergâh Yayınları, C. 1, İstanbul 1977, s. 119.

sifâtî isimlerdir. Üçüncü kısım isimler ise, Mübdî, Vekîl, Bâ'is, Mucîb, Hasîb, Mukît, Hâfîz, Hâlık, Bâri, Musavvir, Rezzâk, Vehhâb, Fettâh, Kabız, Bâsit, Hâfid, Râfî, Mu'izz, Müzill, Hakem, Adl, Latîf, Maîd, Muhyî, Mümît, Veliyy, Tevvâb, Müntakîm, Muksit, Câmî, Muğnî, Mânî, Dârr, Nâfi, Hâdî, Bedî, Râşid gibi fiil isimleridir.⁵

Klâsik Türk edebiyatında Allah'ın güzel isimleri (Esmâ-i Hüsna) önemli bir yer tutmuş, Cenab-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarıyla ilgili olarak, Besmele Şerhleri, Evrâd ve zikirler, Esmâ-yı ta'dâd, Esmâ-i hüsnâ şerhleri, Havass-ı Esmâ, tevhitler, dualar, Allah ile ilgili bilmeceler, Cenab-ı Hakk'a şükür mahiyetinde yazılan şükriyye/şükürnâme denilen manzumeler, münacat, tazarru, niyaz/niyaznâme, tevbe/tevbenâme, istimeddiyye, ilticanâme gibi dua ve duayla ilgili eserler yazılmıştır.⁶

Bildirimizde tarih yazarlığıyla tanınan Sürûrî ve Ni'met'in hayatı ve edebî kişiliği hakkında bilgi verildikten sonra tarihlerinde geçen Allah'ın isim ve sıfatlarının yanında "Allah" yerine kullanılan lafızlar üzerinde durulacaktır.⁷

⁵ *Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, "Esmâ/Esmâ'ullâh-Esmâ-yı Zât-Esmâ-yı Sifât-Esmâ-yı Ef'âl", Kalem Yayınevi, İstanbul 2006, s. 212-213; *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler (TDEA)*, agm., s. 119-120.

⁶ Bu konuyla ilgili geniş bilgi için bkz. Âmil Çelebioğlu, "Kültür ve Edebiyatımızda Allah (C.C.)", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, M.E.B. Yayınları, İstanbul 1998, s. 94-100; Abdullah Şahin, "Edebî Bir Tür Olarak Klâsik Edebiyatımızda Esmâ-i Hüsnâlar", *Atatürk Üniversitesi Türkîyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 16, Erzurum 2001, s. 49-57.

⁷ Bildirimizde yer alan örnek beyitlerden Nimet'e ait olanlar, Sevim Alkan, *Ni'met Divanı (İstanbul)* (İnceleme-Metin-Dizin), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2011, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Selami Turan) isimli tezden alınmıştır. Tezden istifade edilen beyitlerin sonunda yer alan ilk numara divandaki şiirin sıra numarasına, ikinci numara ise beyte aittir. Sürûrî'ye ait beyitler ise, Atilla Batur, *Sürûrî Divanı Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Malatya 2002, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Sadık Armutlu; Şenay Uslu, *Sürûrî-i Müverrib'in Manzum Tarihleri (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin s.1-50)*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya - 2008, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Atilla Batur; Kemâl Karabuçak, *Sürûrî-i Müverrib'in Manzum Tarihleri (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin s.51-150)*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya - 2007, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Atilla Batur; Ahmet Uslu, *Sürûrî-i Müverrib'in Manzum Tarihleri (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin s.151-250)*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya - 2007, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Atilla Batur; Özlem Güzeller, *Sürûrî-i Müverrib'in Manzum Tarihleri (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin s.251-322)*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya - 2007, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Atilla Batur olmak üzere farklı doktora ve yüksek lisans tezlerinden alınmıştır. Doktora tezinden istifade ettiğimiz beyitlerin sonunda yer alan ilk numara şiirin divandaki sıra numarasına, ikinci numara ise beyitlere aittir. Yüksek Lisans tezlerinden alınan beyitler ise, numaralandırma olmadığı için sayfa numarası ile gösterilmiştir. Ayrıca yazımızda Sürûri üzerine yapılan Doktora Tezi D; Yüksek Lisans tezlerinden ilki Y1; ikincisi Y2; üçüncüsü Y3, dördüncüsü Y4 şeklinde kısaltılmıştır.

B. Ni'met'in Hayatı ve Edebî Kişiliği

Çoğu kaynakta doğum tarihi 1112/1700 olarak verilen Ni'met'in asıl adı Ni'metullâh'tır.⁸ İstanbullu olan şair, dedesi Osman Efendi tarafından yetiştirilmiş ve ondan ilim tahsil ederek mülâzım olmuştur. 1143/1730-31 senesinde Mirzazâde Şeyh Mehmet Efendi'nin şeyhülislamlığı zamanında müderrislik görevine getirilmiştir. Fakat Damadzâde Ebûlhayr Ahmet Efendi'nin döneminde bir süreliğine bu görevden uzaklaştırılmıştır. Bir müddet sonra yeniden bu göreve getirilen⁹ Ni'met, Âhi Çelebi ve Mahmut Paşa'nın nâibliklerinde¹⁰ bulunmuştur. Şair, beş buçuk sene kadar da Hameyn müfettişliği yapmıştır. 1168/1754-55 tarihinde önce Galata ve Mısır mollası, Muharrem 1178/Temmuz 1764'te de Mekke mollası olmuştur. Daha sonra İstanbul kadılığı pâyeliğini almış, 1183/1769-70 senesinde Altûnî Çukazâde Abdullâh Efendi'nin yerine ordu-yı hümâyûn kadılığı memuriyetine getirilmiştir. 1183/1769-70 tarihi ortalarında Babadağı kışlağına gitmiş ve burada üç seneye yakın kadılık yapmıştır.¹¹ Şefkat ve Silahdarzâde tezkirelerinde şairin vefat tarihi, 1185/1771-72 olarak kayıtlı iken,¹² Ârif Hikmet ve Fatîm tezkirelerinde ise, 12 Şevval 1186/6 Ocak 1773 olarak verilmiştir.¹³

Hem şiir hem de inşada kabiliyeti bulunan Ni'met, daha çok tarih manzumeleriyle tanınmıştır. Nitekim divanında yer alan şiirlerinin çoğu tarih manzumelerinden oluşmakta olup, toplam 102 tarih yer almaktadır. Tarihlerden 92'si kıta, 10'u da gazel nazım şekliyle yazılmıştır. Şair, mansıp, tayin, fetih, yapı ve imar faaliyetleri, yeni yılın gelişi, sakal çıkması gibi değişik konularda tarih düşürmüştür. Ni'met, tarih düşürdüğü şiirlerinde tam, ta'miyeli, noktalı, noktasız, her mısraı birer tarih veren beyitler, beytin tamamı sadece bir tarih veren

⁸ Ârif Hikmet, Millet Genel Kütüphanesi Mikrofilm Arşivi No: 601, 34b; Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî Yahud Tezkire-i Meşâbir-i Osmâniyye, Matbaa-i Âmiri*, İstanbul 1308, 62a; Mehmed Süreyyâ, *age.*, C. 4, s. 575.

⁹ Alkan, *agt.*, s. 1-2.

¹⁰ "Şer'î mahkemelerin hâkimlerine verilen unvandır. Kadı yerinde kullanılırdı."; Pakalın, "naip", M. Zeki Pakalın, "seyid", *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1971, C. 2, s. 644.

¹¹ Ârif Hikmet, *age.*, 62b.

¹² Silahdar-zâde Mehmed Emin, *Tezkire-i Silahdar-zâde*, Millet Genel Kütüphanesi Mikrofilm Arşivi Nu: 605, 71b; Şefkat, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Şefkat-i Bağdâdî*, (Prof. Dr. Filiz Kılıç), <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83505/sefkat-i-bagdadi---tezkiretusua.html> (Erişim Tarihi: 13.08.2012).

¹³ Ârif Hikmet, *age.*, 62a; Fatîm Davud, *Hâtimetü'l-Eş'âr* (Fatîm Tezkiresi), (Haz. Yrd. Doç. Dr. Ömer Çiftçi), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83503/fatin-davud---hatimetul-esar.html>, (Erişim Tarihi: 13.08.2012), s. 414.

beyitler, birçok tarih türünün kullanılmasıyla birden fazla elde edilen tarihler ve katmerli tarzlarını da kullanmıştır.¹⁴

C. Sürûrî'nin Hayatı ve Edebî Kişiliği

1165/1751-52 tarihlerinde Adana'da doğan Sürûrî'nin asıl adı Osman'dır.¹⁵ Babası Hafız Musa'nın seyyidattan olması sebebiyle kendisine de seyyit¹⁶ unvanı verilmiştir.¹⁷ Adana'da ilim tahsil ettikten sonra 1193/1779 yılında İstanbul'a gelmiştir. 1195/1780 tarihinde Hayatizâde Mehmet Said Efendi'den icazet alarak Anadolu sadaret kaleminden kadılığa geçmiştir. 16 yıl bu görevi sürdüren Sürûrî, çeşitli yerlerde kadılıklarda da bulunmuştur. Sürûrî, Sümbülzâde Vehbi Efendi'nin kethudası¹⁸ olarak hizmeti ile Eski Zağra'ya gitmiş¹⁹ fakat daha sonra Vehbi Efendi ile aralarında çıkan geçimsizlik nedeniyle tekrar İstanbul'a dönmüştür.²⁰ 1217/1802 yılında 3. Selim'e sunduğu bir kaside vesilesiyle kendisine Anadolu kazaskerliğine getirilmiştir.²¹ 1229/1813 senesinde 64 yaşında vefat etmiştir.²²

Sürûrî, oldukça sade bir dille yazdığı eserlerinde Sürûrî mahlasının yanında, *Hüznî* ve *Hevâî* mahlaslarını da kullanmıştır. Kaynaklarda şaire ait eserler olarak *Divan*'ı, *Hezliyat*'ı ve tarih mısralarından oluşan *Mecmua*'sı yer almaktadır. Sürûrî, yazdığı tarih manzumeleriyle tanınmış ve bu alanda Türk edebiyatının önde gelen isimlerinden olmuştur. Şair, tarih düşürmedeki ustalığı ve kabiliyetini birçok hadiseye düşürdüğü tarihleriyle göstermiştir. Başta, mansıp ve tayinler olmak üzere; doğumlar; ölümler; umumi felaketler; cami, türbe, kasır çeşme ve sebillerin yapımları ve tamirleri; yeni yıl tebrikleri, hiciv ve istihza amacıyla, yeni gemilerin denize indirilmesi; şarabın yasaklanması; sakal bırakılması gibi farklı konulara tarihler düşürmüştür. Şairin tarihleri, *tam*, *ta'miyeli*, *noktalı*, *noktasız ve katmerli* tarzındadır.²³

¹⁴ Alkan, *agt.*, s. 27-29.

¹⁵ Ârif Hikmet, *age.*, 35b.

¹⁶ "Seyyid; Hazret-i Muhammed'in torunu (Hüseyn'in) neslinden gelenler hakkında kullanılır bir tâbirdir. Seyyid; Arapça ulu, büyük, efendi demektir", Pakalın, "seyyid", *age.*, C. III, s. 200.

¹⁷ Batur, *agt.*, s. 20.

¹⁸ "Kethüda, büyük devlet adamlarıyla zenginlerin işlerini gören adam hakkında kullanılır bir tâbirdir. Halk arasında "kâhya" denilirdi", Pakalın, *age.*, C. II, s. 251.

¹⁹ Batur, *agt.*, s. 29.

²⁰ Fatîm Davud, *age.*, s. 217.

²¹ Batur, *agt.*, s. 31.

²² Mehmed Süreyyâ, *age.*, C. 3, s. 13.

²³ Batur, *agt.*, s. 24, 35-39, 77-127.

D. Ni'met ve Sürûrî'nin Tarih Konulu Şiirlerinde Cenab-ı Allah D1. Allah²⁴

Esmâ-i Hüsnâ isimlerinden biri olan “Allah” lafzı, ulûhiyyete mahsus sıfatların hepsini kendinde toplayan, zât-ı Vâcibü'l-Vücut'a delâlet eden isimdir.²⁵ Ni'met, “Allah” lafzını imar faaliyetleriyle ilgili tarihlerinde kullanmıştır. Buna 1. Mahmud'un eşlerinden Verdinâz Kadın'ın 1154/1741 tarihinde yaptırdığı çeşme ve 1. Mahmud'un 1155/1742 tarihinde yaptırdığı kütüphane için yazdığı tarihleri örnek verebiliriz:

Pâdişâh-ı âlemi Allah hatâdan hıfz idüp

Eyleye bâni-i hayrî nâ'il-i ecr ü sevâb

(Ni'met, 19/6)

Hemân zât-ı hümayûnun vikaye eyleyüp Allah

Înâyet eyleye ecr-i cezîl ol şâh-ı zî-cûda

(Ni'met, 96/8)

Sürûrî ise “Allah” lafzına, övgü, fetih, doğum, ölüm, imar faaliyeti, ok atma, yeni yıl tebriği, mansıb, gemi yapımı, evlilik, cülus, sakal bırakma, sünnet merasimi gibi çeşitli konularda yazdığı tarihlerde yer vermiştir. Bu konularla ilgili şu örnekleri verebiliriz:

1208/1793 tarihli 3. Selim övgüsünde yazılan kaside;

Allah Allah na'râsın çekse yürürken müslimîn

Müşrikiniün pâydâr olmaz sanemle 'askeri

(Sürûrî, D. 5/19)

1214/1799 tarihinde Arîş'in fethi;

Eyledi Allah kerem aldı 'Arîşi ehl-i dîn

Kandadur levh ey kalem aldı 'Arîşi ehl-i dîn

İki târîb it rakam aldı 'Arîşi ehl-i dîn

Hem fireng bozdı hem aldı 'Arîşi ehl-i dîn

Şod be-lutf-ı hakk Şeh-i âlem müeyyed inçünîn

(Sürûrî, D. 7/12)

²⁴ Allah lafzıyla ilgili diğer beyitler için bkz.: Ni'met, İmar faaliyeti 37/18, 51/1, 87/10; Sürûrî, Cülus Y3-240, 244, 249, 250, 251, 252, 255, 258, 261, Y4-200, 210, 212; Fetih D. 7/31, 42, 46, 10/50, Y1- 124, 137, 148, Y3-278, 287, 290, 294, 305, 308; Doğum Y1-84, 85, Y2-129, 251, Y3-264, 267, 269, 277, Y4-93, 101, 102; Geminin denize indirilmesi Y3-331; İmar faaliyeti Y1-91, 96, 97, 170, 178, 180, Y2-137, 330, Y3-349, 364, Y4-81; Mansıb Y1-107, Y2-135, 136, 137, 150, 169, 175, 203, 216, 246, 247, 252, 259, 266, 282, 284, 298, 301, 313, 322, 327, Y3-400, 404, 425, 438, Y4-104; Ölüm Y3-223, 233, 234, 237, Y4-117, 118, 119, 123, 144, 155, 158, 168, 185, 188, 192, 193, 194, 196, 198; Yeni yıl tebriği Y3-319, 320, 322, 324, 328, 330.

²⁵ Ali Osman Tatlısu, *Esmâ'ü'l-Hüsnâ Şerhi Tanrı'nın Gönülleri Açan, Fikirleri Nurlandıran Doksandokuz Adı*, TTK Basımevi, Ankara 1963, s. 15.

1. Abdülhamid'in kızı Rabia Sultan'ın 1195/1780 tarihinde doğumu;

'Ömri olsun bunun efzûn dileriz hem diyeler

Şâha Allah nice şehzâde-i zîşân virdi

(Sürûrî, Y1-83)

Nûman isimli birisinin 1225/1810 tarihinde ölümü;

İzzeti eyledim Allaha emânet ola sağ

Yerde yattıkça olup mazhar-ı gufran-ı 'İzzi

(Sürûrî, Y3-228)

Esmâ Sultan'ın 1195/1780 tarihinde yaptırdığı çeşme;

Hayli döküldi saçıldı bu su Allah yolına

Kıldı bânîsi için kesb-i du'â-yı 'atşân

(Sürûrî, Y1-97)

3. Selim'in 1207/1792 tarihinde ok atması vesilesiyle dikilen taşla düşürülen tarih;

Pehlüvân-ı himmet pür-zûr yine

Virmiş Allah şöyle bâzû-yı metîn

(Sürûrî, Y1-102)

3. Selim'e sunulan 1209/1794 yılı tebriği;

Sinîn-i 'ömr-i şâhî dâ'im efzûn eylesün Allah

Hümâyûn ola sâl-i nev Selim Hân-ı cihân-bâna

(Sürûrî, Y1-112)

İsmail Paşazâde İsmet Bey'in 1214/1799'da Rumeli kazaskeri olması;

Pâye almışdı mukaddem mâye-i efzal ile

Şimdi bi'l-fi'l itdi Allah kam-yab-ı sadr-ı Rûm

(Sürûrî, Y2-213)

1213/1798 tarihinde yeni geminin denize indirilmesi;

Cezr ü med oldukça yümde 'ömr-i hasmın kasr idüp

Ol şehin itsün zamân-ı devletin Allah medîd

(Sürûrî, Y1-151)

Hafid Molla Efendi'nin 1202/1788'de evlenmesi;

Eylesün sûr-ı neşât-efzasını Allah sa'id

Mecd ile kıldı te'ebhül şâd-kâm oldı Hafid

(Sürûrî, Y2-237)

1. Ahmed'in 1012/1603 tarihindeki cülusu;

Misâl-i bedir tâbân ey Sürûri tâmdur târih
Recebde kıldı Sultân Ahmedi şâh-ı cihân Allah

(Sürûri, Y3-245)

Hamid isimli birisinin 1210/1795 tarihinde sakal bırakması;

Yazdı mensûr-ı mehâsinde kalem târihin
Hakk-ı rûyın ide Hâmid Begün Allah sefid

(Sürûri, Y4-104)

Sadık Bey'in 1209/1794 tarihinde yapılan sünnet merasimi;

Hitâne sıdk-ı niyetle Sürûri söyledi târik
Mu'aven sünnet-i Sâdık Begi sa'd eyleye Allah

(Sürûri, Y4-113)

D2. Alîm²⁶

Ni'met "her şeyi çok iyi bilen Allah" ²⁷ anlamlarına gelen "Alîm" ismini, Hayâtîzâde Mehmed Emin Efendi'nin 1159/1746 tarihinde şeyhülislam oluşuna yazdığı tarihte kullanmıştır:

Ez-derûn dâ'î-i hâlisdür efendüm çokdan
Ni'metâ bende-i hâk-i der-i Allah-ı rebiliriz 'Alîm

(Ni'met, 77/16)

Sürûri ise, Alîm ismine cülus, fetih, imar faaliyeti, mansıp alma, düğün, doğum, gibi farklı konularda yazdığı tarihlerde yer vermiştir. Şair beyitlerde "Alîm"i, "Hudâvend, Rab, Hay ve Allah" isimlerinin sıfatı olarak kullanmıştır. Bu konularla ilgili şu örnekleri verebiliriz:

3. Selim'in 1203/1788 tarihindeki cülusu;

Ol şehlä itdi taht ü tâc kesb-i sürûr-ı ibtihâc
Bâzâr-ı şâdiye revâc virdi Hudâvend-i 'Alîm

(Sürûri, Y1- 98)

1214/1799 tarihinde Arîş'in feth edilmesi;

Mısrı istilâya râzı olmayup rûb-ı kelim
Oldı efrenc-i le'im ile efkende-i renc-i elîm
İtdi mülhem iki târihe beni Rabb-ı 'Alîm

²⁶ Alîmle ilgili diğer beyitler için bkz.: Sürûri, Cülus Y3-244, Y4-200, 201; Fetih Y1-129, Y4-289, 296; Mansıb Y2-284,

²⁷ Tathisu, age., s. 53.

*Cebr ile aldı 'Arîşi evvelâ Sultân Selîm
Kahr-ı a'dâsı'çün âsaf eyledi rây-ı zerrîn*

(Sürûrî, D. 7/6)

3. Selim'in 1215/1800 yılında yaptırdığı kışla;

*Fasl-ı şitâda ra'd ü berk oldukca cenk-i ahvâlini
Ta'lîm ider bu kışlanın sükkânına Rabb-i 'Alîm*

(Sürûrî, Y1-156)

Bâkî isimli birisinin 1221/1806 tarihinde Hâcegân sınıfına dâhil olması;

*Behre-mend olsun tarîkinde didim târihini
Hâcegândan oldı Bâkî sa'd ile Hayy-i 'Alîm*

(Sürûrî, Y3-452)

Fehim'in 1191/1777 yılında evlenmesi;

*Fevt ehlinden keder gelmişdi bir mîkdâr ana
Mâtemin sûra mübeddil eyledi Hayy-ı 'Alîm*

(Sürûrî, Y2-335)

3. Selim'in 1175/1761 tarihinde dünyaya gelmesi;

*Mevlid-i şeh-zâde-i Hân Mustafâ vasfın fakat
Kilk-i tevfik-i müverrih eylemiş Allah-ı 'Alîm*

(Sürûrî, Y3-261)

D3. Allâm

Ni'met “çok bilen, her şeyi bilen Allah”²⁸ anlamlarına gelen “Allâm” ismine, Hayâtîzâde Mehmed Emin Efendi'nin 1159/1746 tarihinde şeyhülislam oluşuna düşürdüğü tarihte yer vermiştir. Aşağıdaki beyitte şair, Allâm'ı “Hakîm”le birlikte kullanarak şeyhülislamlık makamıyla bilgi ve hikmet arasındaki bağlantıyı ortaya koymuştur:

*Yazdı bu mısra'-ı bâlâ ile târih-i du'â
Sadr-ı iftâda emîn eyleye 'Allâm-ı Hakîm*

(Ni'met, 77/18)

Sürûrî ise bu isme Atıf efendi'nin 1213/1799 tarihinde ruûs alması ve Arif Efendi'nin 1215/1800 tarihinde tezkereci olması vesilesiyle yazdığı tarihlerde yer vermiştir. Bu beyitlerde şair, Allâm'ı “İzid ve Rab” isimlerinin sıfatı olarak kullanmıştır:

²⁸ Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Kapı Yayınları, İstanbul 2009, s. 946.

*Tarîk-i 'ilme girdi ya'ni zâd-ı kabiliyetle
Hemişe itsün isti'dâdım efzûn Izid-i 'Allâm*

(Sürûri, Y2-277)

*Her biri nûr dü-çesm-i peder-i zî-şândır
Şevk ü pertevlerin efzûn ide Rabb-ı 'Allâm*

(Sürûri, Y2-222)

D4. Bâri²⁹

Ni'met, "bir model olmaksızın canlıları yaratan Allah"³⁰ anlamına gelen "Bâri" ismine, 1159/1746 tarihinde doğan Abdülfettah'ın doğumu vesilesiyle yazdığı tarihte yer vermiştir:

*Şükr-i Bâri yine bir mâh-ı nev-i gül-çehre
Tâb-bahşâ-yı cihân oldı misâl-i musbâh*

(Ni'met, 30/1)

Sürûri ise bu ismi, naat, imar faaliyeti, mansıp, doğum, ölüm, fetih, yeni yıl tebriği ve cülus gibi değişik konularda yazdığı tarihlerde kullanmıştır. Bu konularla ilgili şu örnekleri verebiliriz:

Sürûri 1210/1795 tarihinde yazdığı naat;

*Rızâ-yı Bâriye vakf eyleyem mülk-i dil ü cânı
Kerem kıl ana sen eyle nezâret yâ Rasûlallah*

(Sürûri, Y1-74)

1. Abdülhamid'in 1191/1777 tarihinde yaptırdığı çeşme;

*'Adlin 'ibâda sârî hükmin cihâna câri
Kılsun cenâb-ı Bâri her demde her zamânda*

(Sürûri, Y1-88)

Salihzâde Es'ad Efendi'nin 1208/1793 tarihinde Rumeli Kazaskeri oluşu;

*İtdi bir mesned-nişin himmeti
Hazret-i Bâri Te'âlâ sadr-ı Rûm*

(Sürûri, Y2-204)

Anadolu Kazaskeri Arif Efendi'nin oğlu Muhammed Es'ad'ın 1210/1795 tarihinde yapılan sünnet merasimi;

²⁹ Bâri ile ilgili diğer beyitler için bkz.: Sürûri, Doğum Y2-223, 237, 338, 346, Y3-270, Y4-97; Mansıp Y2-147, 154, 221, 261, 283, Y3-380, 383, 406, 414, 429, Y4-208; Naat Y1-75; Ölüm Y4-119, 122, 141, 144, 181; Yeni yıl Y3-323.

³⁰ Bekir Topaloğlu, "Esmâ-i Hüsnâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, TDV Yayınları, C. 11, İstanbul 1995, s. 414.

Ey Sürûrî müstehâb oldu du'â târîhde
Sünnetin sa'd eyleye Bâri Muhammed Es'ad'un
 (Sürûrî, Y2-241)

Derviş Efendizâde Derviş Bey'in oğlu İbrâhim'in Üsâmeddin'in 1209/1794'te doğumu;

Cenâb-ı vâlidin böyle pey-ender-pey ide sürûr
Zuhûr-ı nesl ile Bâri Hudâ-yı vacibü't-ta'zîm
 (Sürûrî, Y2-341)

3. Mustafa'nın 1187/ 1774'de ölümü;

Kurb-ı Bâri'ye iriüp rûhî hemân
Şiddet-i rûz-ı cezâdan dâr ola
 (Sürûrî, Y2-353)

3. Selim'in 1203/1788 tarihindeki cülusu;

Serîr-i saltanatda dâ'im olsun söyledim târîh
Cülûs-ı şeh Selîm kâmkârı sa'd ide Bâri
 (Sürûrî, Y3-254)

3. Selim döneminde 1216/1801 tarihinde Mısır'ın fethi;

Kemiyet farzı altından alındı düşmenin Bâri
Eşeklik ettiğün sırtına şimdi semer virdi
 (Sürûrî, Y3-299)

1200/1785 yılının tebriği;

Ey Sürûrî diyelim lafzâ vü ma'nâ târîh
Vakt-i ihsân eyle Bâri bin ikiyüz senesi
 (Sürûrî, Y3-322)

D5. Bînâ

Farsça “gören, görücü”³¹ anlamına gelen ve Arapça “Basîr” kelimesinin karşılığı olan bu kelime Allah'ın sıfatlarından. Sürûrî, İzzet Paşa'nın sadrazam oluşu münasebetiyle kaleme aldığı kasidede bu kelimeyi “Hayy” ismiyle birlikte kullanmıştır:

'Arzuhâline nigâh it kulinun Sultânun
Artura rûşenî-i çeşmüni Hayy-ı Bînâ
 (Sürûrî, D. 8/29)

³¹ Devellioglu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat (Eski ve Yeni Harflerle)*, (Yay. Haz. Aydın Sami Güneçal), 29. Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2009, s. 107.

D6. Celîl

Ni'met, “celâlet ve ululuk sâhibi Allah”³² anlamlarına gelen “Celîl” ismini, 1. Mahmud’un baş kadını olan Ayşe Kadın’ın 1158/1745 tarihinde yaptırdığı mektep için yazdığı tarihte kullanmıştır:

*Oldı hele hayr-ı cezîl resmi güzîn ü bî-'adîl
Virsiün Hudâvend-i Celîl bânisine ecr ü sevâb*

(Ni'met, 22/9)

Sürûrî ise, bu isme Halîlzâde Atâullah Mehmet Efendi'nin 1215/1800 tarihinde Eyüp'te Molla olmasına³³ yazdığı şirde “Mevlâ” isminin sıfatı olarak yer vermiştir:

*Necl-i vâlâ-yı Halil Paşayı Mevlâ-yı Celîl
Eyledi sınıf mevâlî-i 'izâma mültehik*

(Sürûrî, Y2-269)

D7. Dânâ

“Dânâ”, Farsça bir kelime olup “bilen, bilici bilgi”³⁴ anlamlarında Allah yerine kullanılan bir kelimedir. Ni'met bu kelimeyi, Ahmed Paşa'nın 1154/1741 tarihinde yaptırdığı çeşmeye düşürdüğü tarihte “Hayy” kelimesi ile birlikte kullanmıştır:

*Hakk bu kim mevki'ini buldı bu hayr-ı carî
Na'il-i ecr ide bânisini Hayy u Dânâ*

(Ni'met, 8/7)

D8. Fettâh

Sürûrî, “her türlü müşküleri açan ve kolaylaştıran Allah”³⁵ anlamına gelen “Fettâh” ismini, 1214/1799 tarihinde Arîş'in fethi, Sırrî Selim isimli birisinin 1196/1782 tarihinde yaptırdığı ev ve İsmet Bey'in 1214/1799'da Rumeli kazaskeri olması münasebetiyle yazdığı tarihlerde kullanmıştır. Şair fetihle ilgili yazdığı muhammeste “Fettâh” ismini, yardımcı anlamına gelen “Muîn” ile birlikte zikretmiştir:

*Basdı mührin nâmeye abkâmla sâhib-nigîn
Da'vet itdi leşkери ikdâmla sâhib-nigîn*

³² Tathisu, *age.*, s. 82.

³³ Kemal Karabuçak, *Sürûrî-i Müverrib'in Manzum Tarihleri (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin s.51-150)*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya 2007, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Atilla Batur, s. 90.

³⁴ Devellioğlu, *age.*, s. 164.

³⁵ Tathisu, *age.*, s. 52.

*İki târîhum alur ikrâmla sâhib-nigîn
Kıldı hükm aldı 'Arîşi nâmla sâhib-nigîn
Mü'minîne bâb-ı Mısrı açdı Fettâh-ı Mu'în
(Sürûrî, D. 7/15)*

*Deste-i miftâh-ı lutfın destine teslîm idüp
Bahtına devlet kapusun açdı Fettâh-ı Kerîm
(Sürûrî, Y2-306)*

*İnebahtı rütbesinde bahtun açılmak gerek
Bang-ı yâ Fettâhla kıl 'azm-i bâb-ı sadr-ı Rûm
(Sürûrî, Y2-214)*

D9. Feyyâz

Nî'met, "feyiz, bereket ve bolluk veren Allah"³⁶ anlamına gelen "Feyyâz" ismine, Hacı Beşir Ağa'nın 1157/1744 tarihinde yaptırdığı medrese ve cami, Re'îsü'l-Küttâb Hacı Mustafa Efendi'nin 1160/1747 tarihinde Kastamonu'da yaptırdığı medrese ve Mora valisi Bekir Paşa'nın 1154/1741 tarihinde yaptırdığı çeşme için yazdığı tarihlerde yer vermiştir:

*Mahallinde hulâsa hayr-ı pâk-ı dil-nişîn oldı
Vire bânine Feyyâz-ı Mutlak ecr-i lâ-yuhsâ
(Nî'met, 11/10)*

*Sâhibü'l-hayrâd-ı kerem-kâr Cenâb-ı Feyyâz
İde makrûn-ı sa'âdet vire çok ecr-i sevâb
(Nî'met, 24/4)*

*Umaruz Feyyâz-ı Mutlakdan o kân-ı ma'delet
Nâ'il-i ecr-i cezîl ola ilâ-yevmü's-su'âl
(Nî'met, 70/4)*

D10. Hâdî

Sürûrî, "hidâyet eden, doğru yolu gösteren Allah"³⁷ anlamına geelen "Hâdî" ismine, Halîl isimli birisinin 1198/1784 yılında Şam müftüsü olması ve Abdurrahman isimli birisinin 1197/1782 tarihinde vefatı münasebetiyle yazdığı tarihlerde yer vermiştir. Şair ilk beyitte Hâdî'yi "Rab" isminin sıfatı olarak kullanmıştır:

*Cenâb-ı şeyh-i merhûmun ki oldı
Murâd-ı evliya-yı Rabb-i Hâdî
(Sürûrî, Y2-285)*

³⁶ Devellioğlu, *age.*, s. 264.

³⁷ Devellioğlu, *age.*, s. 308.

Halk târihin okur hakdan idüp istirhâm

Nâil-i rahmet-i Hâdî ola 'Abdurrahman

(Sürûrî, Y4-168)

D11. Hak³⁸

Ni'met, "varlığı hiç değişmeden duran Allah"³⁹ anlamına gelen "Hak" ismini, 1157/1744 tarihinde İsmail isimli birisinin yaptırdığı çeşme, 1. Mahmud'un 1143/1731 tarihindeki cülusu, Tahir Ağa isimli birisinin 1151/1738'de doğan kızı Hadice'nin doğumu ve 1. Mahmud'a sunulan 1161/1748 yılı tebriği gibi konuların işlendiği tarihlerde kullanmıştır:

Râb-ı Hakda yapıdı bu nev-çeşmeyi

Nâmu İsmâ'il bir zât-ı behîc

(Ni'met, 29/1)

Ola dâ'im şeref-bahşâ-yı evreng-i bilâfet kim

Kudûmın itdi Hak tahsîl-i kâm-ı âdeme bâ'is

(Ni'met, 28/5)

Eyleye 'ayn-ı hatâdan hânedânın Hakk emîn

Nehr-i Ceyhûn ola a'dâ didesi üzre dumû'

(Ni'met, 64/5)

Ni'metâ bu vechle tebrîk-i sâl idüp didi

Hân-ı Mahmûda bu nev-sâlı hümâyûn ide Hak

(Ni'met, 67/6)

Sürûrî ise, "Hak" lafzına padişah övgüsü, cülus, imar faaliyeti, fetih, doğum, ölüm, mansıb, sünnet, yeni yıl tebriği, yangın gibi farklı konularda yazdığı tarihlerde yer vermiştir. Bu konularla ilgili şu örnekleri verebiliriz:

1208/1793 tarihli 3. Selim övgüsü;

³⁸ "Hak" lafzıyla ilgili diğer beyitler için bkz.: Ni'met, İmar faaliyeti 1/9, 6/2, 7/6, 21/3, 25/19, 26/5, 68/1, 86/2, 48/8, 90/2; Sürûrî, Cülus Y3-242; Doğum Y2-129, 223, 251, 284, 337, 338, 339, 342, 343, 344, 346, 347, Y3-357, Y4-101; Fetih D- 7/15, 28, 54, Y1-126; İmar faaliyeti Y1-182 Y2-144, 145, 181, 195, 235, 248, 306, 321, 324, 325, 328, 329, 331, Y3-357; Mansıb Y2-141, 146, 147, 154, 155, 158, 159, 165, 182, 184, 186, 187, 190, 191, 193, 203, 204, 206, 212, 220, 221, 225, 227, 230, 231, 232, 234, 236, 240, 244, 245, 246, 256, 258, 260, 263, 287, 295, 301, 304, 305, 308, 309, 310, 312, 314, 315, 316, 318, 321, Y3-108, 210; Ölüm Y2-354, Y3-214, Y4-137, 162, 170, 191; Övgü D-4/14, 23, 6/3, 34, 10/42; Yeni yıl tebriği Y1-113, Y2-189.

³⁹ Tathıs, age., s. 97.

*Sâl u mâh u hefte vü rûz u şeb u sâ'atların
Sa'd idüp Hakk şeş cibetde her murâdı zûd olsa*

(Sürûrî, D. 4/42)

4. Mustafa Han'ın 1222/1807 tarihindeki cülusu;

*Hân Selîm ihtiyâr-ı 'uzlet idüp
Şuğl-i tâ'atle kıldı Hakka sipâs*

(Sürûrî, Y1-182)

1. Selim zamanında 1216/1801 tarihinde Mısırın fethi;

*Şükrullâh rû-nümâ oldu icâbetden eser
'Avn-i Hakka eyledi hamd ü senâ Sultân Selîm*

(Sürûrî, Y1-134)

1. Abdülhamid'in yaptırdığı dershanenin 1195/1780 tarihinde açılışı;

*Hazret-i Hakkın rızâsıyçün idüp cehd-i cehîd
Eyledi tahsîl çok esbâb Hân 'Abdü'l-hamîd*

(Sürûrî, Y1-90)

Naşid İbrahim Bey'in 1206/1791 tarihindeki vefatı;

*'Azm idüp divân-ı Hakka seyr-i erbâb-ı sühân
Firkati mazmûna beyti eyledi mâtem-serây*

(Sürûrî, Y3-214)

Aşir Efendizade Hafid Efendi'nin 1226/1811 tarihinde Rumeli kazas-keri olması;

*Muvaffak eyleye 'Aşir Efendi-zadeyi Hakk
Zehî sûtûde-münâkıbdır oldu sadru'r-Rûm*

(Sürûrî, Y2-232)

Abdullah Paşa'nın kızı Aişe'nin 1199/1785 yılında doğumu;

*'Ömrün efzûn eyleyüp Hakk valid-i zî-şânını
Kesret-i evlâd ü etba' ile kıl sun mugtenem*

(Sürûrî, Y2-340)

1. Abdülhamid'e sunulan 1198/1783 yılı tebriği;

*Târîbi şöyle söyle Sürûrî behr sene
'Abdü'l-hamîd Hâna ide sâli Hak sa'id*

(Sürûrî, Y3-321)

Anadolu kazaskeri Arif Efendi'nin oğlu Muhammed Es'ad'ın 1210/1795 tarihindeki sünnet merasimi;

*İki ferzend-i hünermendi ki Hakk bağışlasun
Her biri nûr-ı dü çesmidir o zât-i emcedün*

(Sürûri, Y2-240)

1196/1782 tarihindeki İstanbul yangını;

*O cây-ı cennet-âsâya düşer gâhî bir ateş kim
Cehennem görse ferinden iderdi Hakk'a istizbâr*

(Sürûri, Y2-352)

D12. Hakîm

Ni'met, "buyrukları ve bütün işleri hikmetli olan Allah"⁴⁰ anlamına gelen "Hakîm" ismini, Hayâtîzâde Mehmed Emin Efendi'nin 1159/1746 tarihinde şeyhülislamlık makamına atanması münasebetiyle yazdığı tarihte Allâm isminin sıfatı olarak kullanmıştır:

*Yazdı bu mısra'-ı bâlâ ile târîh-i du'â
Sadr-ı iftâda emîn eyleye 'Allâm-ı Hakîm*

(Ni'met, 77/18)

D13. Hayy⁴¹

Ni'met, "diri, her şeyi bilen ve her şeye gücü yeten"⁴² Allah" anlamına gelen "Hayy" ismini, 1. Mahmud'a ait filika'nın 1160/1747 yapımı, 1. Mahmud'un eşi olan Verdina Kadın'ın 1154/1741 tarihinde yaptırdığı çeşme, Abdullah Paşa'nın 1160/1747 tarihinde vezir oluşuna söylediği tarihlerde, Celil ve Müste'ân isimleriyle birlikte kullanmıştır:

*Şafak pûşîde-i cây-ı nişesti olsa şâyândur
Ola râkib ana devletle zıll-ı Hayy-ı bî-endâd*

(Ni'met, 41/5)

*Menba'-ı âb-ı zülâl-i merhamet Mahmûd Hân
Maksim itmiş cûy-ı hayra der-gehin Hayy-ı Celil*

(Ni'met, 73/1)

*Kutb-ı 'âlem Hazret-i Sultân Mahmûdü'ş-şiyem
Hep kerâmetdür işi bâ-lutf-ı Hayy lâ-niyâm*

(Ni'met, 75/1)

⁴⁰ Tathisu, age., s. 88.

⁴¹ "Hayy" ismi ile ilgili diğer beyitler için bkz.: Ni'met, İmar faaliyeti 48/2, 21, 80/8; Sürûri, Mansıb Y2-281, Ölümlü Y4-185.

⁴² Tathisu, age., s. 113.

*Bânîsi şâhen-şâh-ı dîn olsun serîrinde mekîn
Zât-ı hümayûnun hemîn hıfz ide Hayy-ı Müste'ân*

(Ni'met, 80/8)

Sürûrî ise, mansıp, imar faaliyeti, evlilik ve ölüm konularını işlediği tarihlerde bu ismi zikretmiştir. Bu konularla ilgili şu örnekleri verebiliriz:

Ahmed Efendi'nin 1196/ 1784 yılında Elbistan müftüsü olması;

Hayy-ı 'Alîm gibi oldu o dahı

Bâ'is-i ziyneti ol bostânun

(Sürûrî, Y2-287)

3. Selim'in annesi Valide Sultan'ın Kasımpaşa'daki Mevlevihane'yi 1210/1795 tarihinde tamir ettirmesi;

Oldı ihyâ yeniden belde-yi Kâsım Paşa

Didi tabsînle yâ Hayy ana sükkân yâ Hû

(Sürûrî, Y1-177)

Sadık isimli birisinin 1219/1804 tarihinde evliliği;

Teferrüd itmii ehliyetle mahdûmî müderrisdir

Tezevvüde müderris oldu lutf-ı Hayy-ı bî-endam

(Sürûrî, Y2-334)

Serdar Ağa isimli birisinin 1200/1785 tarihinde vefatı;

Mu'cem ü mühmel iki târih yazdum fevtine

Nûr ide Serdâr Ağaya merkadi Hayy-ı Kerîm

(Sürûrî, Y4-154)

D14. Hû⁴³

Sürûrî, Arapça bir kelime olup Allah manasına gelen “hû”⁴⁴ ismine, 1211/1796 tarihinde denize indirilen gemiler vesilesiyle yazdığı tarihte yer vermiştir. Şair bu beyitte, “hû” kelimesini meydana getiren “he” ve “vav” harflerinin oluşturduğu üç yuvarlak ile anbarlı üç gemi arasında bağlantı kurduğunu söylemek mümkündür:

Bakup dört yanuma dirken nedür bu hây u hû yâ Hû

İştîdüm bir de hâtif didi hâ indi Üç Anbârlı

(Sürûrî, D. 6/18)

Sürûrî, ayrıca Şeyh Gâlib'in 1213/1798 tarihinde vefatına ve 1213/1798 tarihinde Mevlana türbesine ait kubbenin yenilenmesine düşürdüğü tarihlerde yâ Hû şeklinde kullanmıştır:

⁴³ “Hû” ile ilgili diğer beyitler için bkz.: İmar faaliyeti, Y1-177, Ölüm Y3-227, Y4-166, 169

⁴⁴ Devellioğlu, *age.*, s. 377.

Hüzünle yazdı Sürûri târih
Göçdi Gâlip Dede cândan ya hû
 (Sürûri, Y3-226)

Sürûri nazmına kubbe çevirmişdir yapuþ târih
Metânet buldı yâ Hû künbed-i bâlâ-yı Mevlana
 (Sürûri, Y1-165)

D15. Hudâ, Hudâvend⁴⁵

Ni'met, Farsça Tanrı anlamına gelen “Hudâ” ve “Hudâvend”⁴⁶ kelimelerini, övgü, imar faaliyeti, doğum, fetih, cülus gibi değişik konularda yazdığı tarihlerde kullanmıştır. Bu konulara şu beyitleri örnek verebiliriz:

1162/1749 tarihli naat türünde yazdığı kaside;

Hâdim-i Beytü'l-Harem mahdûm-ı esnâf-ı ümem
Nâm-dâş-ı Fabr-i 'âlem zıll-ı memdûd-ı Hudâ
 (Ni'met, 1/16)

1161/1748 tarihinde Beşiktaş'ta yaptırılan kasrı;

Nitekim ber-câ ola kasrı süreyyâ tâk-ı çarh
Pâyidâr itsün şebûn bünyân-ı ikbâlin Hudâ
 (Ni'met, 3/23)

Şumnu Kasabasında, Halil Ağa tarafından 1157/1744 tarihinde yaptırılan Cami;

Hak bu kim hubbu'l-vatan musdâkım icrâ eyledi
Nâ'il-i ecr-i cezîl itsün Hudâvend-i Latîf
 (Ni'met, 66/7)

Abdülfettah isimli bir çocuğun 1159/1746 tarihinde doğması;

Bir melek-tal'at oğul ile bekâm itdi Hudâ
Şevk-i rûyü ile mihr ü mebi itdi seyyâh
 (Ni'met, 30/4)

⁴⁵ “Huda” ve “Hudâvend”le ilgili diğer beyitler için bkz.: Ni'met, Cülus 28/5; İmar faaliyeti 3/6, 5/4, 10/3 20/3, 48/12, 85/2, Naat 1/4, 7, 8, 11, 19; Sürûri, Cülus Y1-184, Y3-246, 247, 248, Y4-200; Doğum Y3-270, 275, 276, 465, Y4-97, 100, 110; Ölüm Y3-236, 239, Y4-116, 118, 119, 125, 133, 134, 150, 151, 154, 176, 184, 187; Övgü D. 3/31, 39, 4/38, 6/10, 11 Fetih D. 7/27Y1-124, 144, 148, 296, Y3-297, 298, 326; İmar faaliyeti Y1-91, 156, 162, 163, 166, 173, Y3-350, 361, 365, 386; Geminin denize indirilmesi Y1-151, Y3-331; Mansıp Y2-167, 281, Y3-417, 423, 424, 433, 440, 444, 451, Y4-107; Ok atma Y1-104.

⁴⁶ Devellioglu, *age.*, s. 378.

Belgrad'ın 1152/1739 tarihinde 1. Mahmud tarafından fethedilmesi;

*Sen mü'eyyedsin Hudâdan kim bulûs-ı kalb ile
Kande 'azm itdünse oldı Hızr-ı tevfik reh-nümâ*

(Ni'met, 7/4)

Sürûri ise, bu isimleri cülus, mansıb, fetih, imar faaliyeti, gemi inşası, doğum, ölüm, kendisinin İstanbula gelişi, yeni yıl tebriği ve nişan taşı dikilmesi gibi değişik konularda yazdığı tarihlerde kullanmıştır. Bu konularla ilgili şu örnekleri verebiliriz:

2. Mahmud'un 1223/1808'de cülusu;

*Vird-i sükkân-ı memâlikdür ki târîhin didim
Mülküni mes'ûd ide Sultân Mahmûdun Hudâ*

(Sürûri, Y3-259)

Kethüdazâde Sadık Efendi'nin 1224/1809 tarihinde Rumeli Kazaskeri olması;

*Kethüdâ-zâde kavlin mansıbla şâd itdi Hudâ
Munfasıl idi Anatolıdan ol kurmu'l-kurûm*

(Sürûri, Y3-423)

1216/1801 tarihinde Mısır'ın Fransızlardan alınması;

*Kal'ayı teslim kıldı cünd-i İslâma 'adû
Çünkü oldı mazhar 'avn-i Hudâ Sultân Selim*

(Sürûri, Y1-134)

3. Selim'in Levent Çiftliğinde 1208/1793 tarihinde yaptırdığı Kışla;

*Hudâ Sultân Selimi eyledi ibdâ'ma mülhem
Mu'allem 'askere yapıldı kışla oldı pek muhkem*

(Sürûri, Y1-155)

1213/1798 tarihinde denize gemi indirilmesi;

*Tob sadası sanma şenlikde pey-ender-pey gelen
Lenger için kıldı Hudâ dızmân-ı dak-ı hadid*

(Sürûri, Y1-151)

Ahmed Efendi'nin oğlu Ömer'in 1187/1773 tarihinde doğumu;

*Eyler idi Ahmed Efendi niyâz
Virdi Hudâ bir per-i dil-nüvâz*

(Sürûri, Y4-99)

Ruşen Efendi isimli birisinin 1209/1794 tarihinde vefatı;

*Hey meded ü mürşid dergâh-ı Hudâyî kim anın
Zât-ı pâki idi hem-nâm-ı Resul-i müte'âl*

(Sürûri, Y3-224)

Sürûri'nin 1193/1779 tarihinde İstanbul'a gelişi;

*Dest-gîrim oldu tevfik Hudâ anladum hele
Vaz' idince şâh-râh-ı şehri-i İslâmbola pây*

(Sürûri, Y4-106)

2. Mahmud'a sunulan 1224/1809 yılı tebriği;

*Vird ider 'âlem Sürûri'nin sene târîhini
Sâlini mes'ûd ide Sultân Mahmûdun Hudâ*

(Sürûri, Y3-330)

3. Selim'in 1207/1792 tarihinde ok atması şerefine dikilen taşla düşürülen tarih;

*Hüdâvend-i muazzam kim şükûh-ı kûh-ı temkîni
Metânetde fezâ-yı 'âlem-i imkâna taş dikdi*

(Sürûri, Y1-103)

D16. İlâh⁴⁷

Ni'met, Tanrı anlamına gelen "İlâh" kelimesini⁴⁸, 1159/1746 tarihinde Hisar camisinde yaptırılan Hünkâr mahfili için yazdığı tarihte "Allah'ım, ey Allah" manasına gelen "İlâhî" şeklinde kullanmıştır.

*Dâ'im ola İlâhî zîb-i serîr-i şâhı
Hıfz it o pâdişâhı tâ kim dura bu gerdûn*

(Ni'met, 83/9)

*Bu tarh-ı pâk n'ola ola sa'id İlâhî
Sultân Mahmûda dâ'im bu mahfil hümâyûn*

(Ni'met, 83/12)

Ayrıca Ni'met, 1159/1746 tarihinde Darussade Ağası'nın bahçesinde yaptırdığı kasr için yazdığı tarihte bu kelimeye, "Allah'a mensup, Tanrı ile ilgili" anlamına gelecek şekilde yer vermiştir:

*Zihî tevfik ü te'yîd-i İlâhî kim murâd üzre
Olup abkâmu cârî virdi suret emri-i Îrâna*

(Ni'met, 97/4)

⁴⁷ "İlâh"la ilgili diğer beyitler için bkz.: Sürûri, Doğum Y4-95; Fetih Y1-127, İmar faaliyetiY1-168, 175, Mansıb Y3-386, 388, 412, 416, 447, Ölüm Y3-225, Y4-116, 119.

⁴⁸ Devellioglu, *age.*, s. 426.

Sürûrî, bu isme fetih, imar faaliyeti, doğum, ölüm ve mansıp gibi farklı konularda yazdığı tarihlerde yer vermiştir. Şair, “İlah” ifadesini Ni’metin kullanımıyla aynı anlama gelecek şekilde kullanmıştır. Bu konularla ilgili şu örnekleri verebiliriz:

1. Abdülhamit’in 1202/1787 tarihinde Nemçe’ye sefer hazırlığına başlaması;

*Tıgveş eyledi târihi kalem cevherdâr
Bogazın virdi ilâh kesdi sedâsın Nemçe*

(Sürûrî, Y3- 279)

1208/1793 tarihinde Tophane’nin yapılması;

*Îlâhî sahn-ı ‘âlemde ola âbâd eli illâ bâd
Esâs tâk-ı ikbâl Selîm Hân bülend-ecdâd*

(Sürûrî, Y1- 151)

1. Abdülhamit’in oğlu Sultan Mustafa’nın 1193/1719 tarihinde doğumu;

*Kabûl eyle du’âmı söyledim ya Rab şu târihi
Mu’ammer kıl ilabi geldi Sultân Mustafâ dehre*

(Sürûrî, Y3- 264)

Hacı Memiş Ağa’nın 1197/1782 tarihindeki ölümü;

*Göçmüş peder vatanda pâyende kıl İlahî
Müşfik birâderimle ümm-i püser-nevâzım*

(Sürûrî, Y3- 234)

Tevfik Efendi’nin 1204/1789 tarihinde nakibül-üşraf olması;

*Ey Sürûrî didi sâdât mücevher târih
Buldı tevfik-i İlahîye nakîbin eşrâf*

(Sürûrî, Y3- 429)

D17. İzid⁴⁹

Sürûrî, Tanrı anlamına gelen Farsça bir kelime olan “İzid”i,⁵⁰ 3. Selim döneminde 1207/1792 tarihinde yaptırılan mektep, 3. Selim döneminde 1216/1801 tarihinde Mısır’ın Fransızlardan alınması ve Nuri Bey’in oğlu Nebil Bey’in 1210/1795 tarihinde rü’ûs alması münasebetiyle yazılan tarihlerde Mennân ve Vehhâb isimleriyle birlikte zikretmiştir:

⁴⁹ “İzid”le ilgili diğer beyitler için bkz.: Sürûrî, İmar faaliyeti Y2-137, Y3-360.

⁵⁰ Devellioğlu, *age.*, s. 473.

*Şükr idüp vakt-i hidiv-i 'âleme irdigine
Hayra sarf itmekte nakdin İzid-i Mennân için*
(Sürûri, Y1-182)

*Gayret-i Hak bu ki râzımı olur kim bâ-busûs
Ola bir ism-i cenâb-ı İzid-i Mennân 'azîz*
(Sürûri, Y2-136)

*Nûrî Beğ Efendi kulına kurre-i 'aynın
Gösterdi meded-res kerem İzid-i vehhâb*
(Sürûri, Y3- 437)

D18. Kadîr

Ni'met, "tükenmez kudret sâhibi olan Allah"⁵¹ anlamına gelen "Kadîr" ismine 1161/1748 tarihinde Halep'te 1. Mahmûd tarafından yaptırılan bir çeşme ve 1156/1743 tarihinde Beşir Ağa tarafından yaptırılan çeşmeye yazdığı tarihlerde yer vermiştir.

*Bir şeh-i zî-şâna tevfiik olmamışken bu eser
Ol şehen-şâha muvaffak eyledi lutf-ı Kadîr*
(Ni'met, 52/8)

*Buldı gâyet mevki'in bu hayr-ı câri-i güzîn
'Ömr-i Hızr ihsân ide bânîsine Hayy u Kadîr*
(Ni'met, 55/4)

Sürûri ise, Hayrî Mehmet Efendi'nin 1199/1785'de çavuşbaşı olması, 1196/ 1782 yılında İstanbul'da çıkan büyük yangın ve Mustafa Ağa'nın 1190/1776 tarihinde öldürülmesi münasebetiyle yazdığı tarihlerde Kadîr ismini Hudâ ve Rab isimlerinin sıfatı olarak kullanmıştır.

*Ziver-i üşkûfedân-ı inziva iken anı
Gül gibi koydı ser-i kara yine Rabb-i Kadîr*
(Sürûri, Y2-305)

*İder var ise 'an-kasd bu nar-ı fitneyi ikad
Ocagımı söndürsün Hudâ-yı Kadîr ü Kabhâr*
(Sürûri, Y2-352)

*Efk-i a'dâdan 'ibâdın saklasun Rabb-i Kadîr
Katl olundı tîğ-ı bî-dâd ile bir merd-i dilîr*
(Sürûri, Y4- 154)

⁵¹ Devellioglu, age., s. 479.

D19. Kakhâr

Sürûrî, “ziyadesiyle kahreden, kahredici; yok edici, batırıcı”⁵² anlamlarına gelen Kakhâr sıfatına, 1196/ 1782 yılında İstanbul’da çıkan büyük yangın ve 3. Selim döneminde 1216/1801 tarihinde Mısır’ın Fransızlardan alınmasına düşürdüğü tarihlerde yer vermiştir. Şair, İstanbul yangını için yazdığı tarihte Kakhâr’ı Kadîr ile birlikte Hudâ’nın sıfatı olarak kullanmıştır:

*İder var ise ‘an-kasd bu nar-ı fitneyi ikad
Ocagını söndürsün Hudâ-yı Kadîr ü Kabhar*
(Sürûrî, Y2-352)

*Fırañçe duş olunca kabr-ı Kakhâra didim târih
‘Adû makhûr olup Mısırî yine Sultân Selîm aldı*
(Sürûrî, Y3- 292)

D20. Kerîm

Nî’met, “keremi bol olan Allah”⁵³ anlamına gelen “Kerîm”i, 1159/1746 tarihinde Sadaret makamına gelen Mehmed Paşa için yazdığı tarihte, “Feyyâz” ismiyle birlikte kullanmıştır:

*Müjde ey dil yine Feyyâz-ı Kerîm-i Mutlak
Yeniden eyledi lutfıla cihâmı ibyâ*
(Nî’met, 17/1)

Sürûrî ise, bu isme 1214/1799 tarihinde Arîş’in fethi, Hacı Ali efendi’nin 1195/1781 tarihinde yaptırdığı medrese ve Numan isimli birisinin 1198/1783 yılındaki vefatı münasebetiyle yazdığı tarihlerinde yer vermiştir.⁵⁴ Şair bu ismi beyitlerde “Rab” isminin sıfatı olarak kullanmıştır:

*Ba’de-zin olmaz ba’yed ümid idersen fethini
Lütf idüp Mısır karîbü’n-nasrîde Rab-i Kerîm*
(Sürûrî, Y1-127)

*Her birine Cenâb-ı Rab-i Kerim
Müstakil-i cer-i tamm ide i’ta*
(Sürûrî, Y2-326)

⁵² Devellioğlu, *age.*, s. 481.

⁵³ Tatlısu, *age.*, s. 83.

⁵⁴ “Kerîm”le ilgili diğer beyitler için bkz.: Sürûrî, Fetih Y3-288, 304, 306; Ölüm Y4-154

Hayf o hem-nâm-ı sirâc-ı ümmet itmiş irtihâl
Merkadin pür-nûr-ı gufrân eyleye Rabb-i Kerîm
 (Sürûri, Y4-163)

D21. Kird-gâr

Ni'met, "Tanrı" anlamına gelen Farsça "Kirdgâr"⁵⁵ ismine, 1. Mahmud'un 1159/1746 Hisar'da yaptırdığı cami için yazdığı tarihte yer vermiştir:

Şâhen-şeh-i âlî-tebâr zıll-ı Cenâb-ı Kird-gâr
Kişver-güşâ-yı kâm-kâr kâm-âver-i halk-ı cibân
 (Ni'met, 80/1)

D22. Latîf

Ni'met, "en ince şeylerin bütün inceliklerini bilen, nasıl yapıldığına nüfûz edilemeyen, en ince şeyleri yapan, ince ve seçilmez yollardan kullarına çeşitli faydalar ulaştıran" demek olan "Latîf" ismini⁵⁶, Halil Ağa tarafından 1157/1744 tarihinde Şumnu kasabasında yaptırılan cami için yazdığı tarihte, "Hudâvend" in sıfatı olarak kullanmıştır:

Hak bu kim hubbu'l-vatan mîsdâkım icrâ eyledi
Nâ'il-i ecr-i cezîl itsün Hudâvend-i Latîf
 (Ni'met, 66/7)

D23. Lâ-yezâl

Ni'met, "zevalsiz, bitimsiz olan Allah"⁵⁷ anlamına gelen "Lâ-yezâl"^e, 1. Mahmud'un Başkadını Ayşe Kadın'ın 1158/1745 tarihinde yaptırdığı mektep için yazdığı tarihte yer vermiştir:

Şâhenşeh-i ferhunde-fâl zıll-ı Cenâb-ı lâ-yezâl
Sultân-ı Mahmûdü'l-fi'âl kâm-âver-i vâlâ-cenâb
 (Ni'met, 22/1)

Sürûri ise, bu ismi Yahyâ Tevfik Efendi'nin 1196/1782 yılında ru'üs alması ve 1. Abdülhamit'e sunulan 1189/1775 yılı tebriği için yazdığı tarihlerde "Hay" isminin sıfatı olarak kullanmıştır:

Hadi-i nadi-i sevk ü Badi-i sadî kıla
Zat ü asarım ahali üzre Hay-ı Lâ-Yezal
 (Sürûri, Y2-281)

⁵⁵ Devellioglu, *age.*, s. 521.

⁵⁶ Tatlısu, *age.*, s. 65.

⁵⁷ Devellioglu, *age.*, s. 544.

*Eylesün ikbâlle îsâl Hay Lâ-yezâl
Pâdişâh-ı 'âlemi sâl-i cedîde dâ'imâ*

(Sürûrî, Y3- 320)

D24. Lem-yezel⁵⁸

Sürûrî, “zeval bulmaz, zail olmaz, bakî, kalıcı”⁵⁹ anlamlarına gelen “Lem-yezel”i, 3. Selim’in Sünbül Sinan Türbesi’ni 1219/1804 tarihinde tamir ettirmesi ve Âtîf Ahmed Efendi’nin 1212-/1797’de reisü’l-küttâb oluşu münasebetiyle yazdığı tarihlerde “Hüdâ” ve “Rabb” isimlerinin sıfatı olarak kullanmıştır:

*Hân Selîm-i sâlis âbâd itdi bâlâ kim anı
Müstedâm itsün Hüdâ-yı lem-yezel ile du'â*

(Sürûrî, Y1-166)

*Nâm-dâş-ı Ahmed-i mürsel ki Rabb-i lem-Yezel
Zâtın itmîş 'âtîfet-kâr-ı ricâl-i kâm-ver*

(Sürûrî, Y2-302)

D25. Ma'bûd⁶⁰

Ni'met, Arapça bir kelime olup “kendisine ibâdet olunulan, tapınılan Allah”⁶¹ manasına gelen “Ma'bûd”a, 1. Mahmud’un 1159/1746 tarihinde Rumeli Hisarında yaptırılan cami, 1. Mahmud’un 1160/1747 tarihinde yaptırdığı çeşme, 1. Mahmud’a sunulan 1154/1741 yılı tebriği ve 1155/1742 tarihinde 1. Mahmud tarafından yaptırılan kütüphane için yazdığı tarihlerde yer vermiştir:

*Eyleyüp ol şebi şevketle serîrinde mukîm
Hıfz ide zât-ı hümayûnunu dâ'im Ma'bûd*

(Ni'met, 37/16)

*Nitekim çeşme-i hurşîd ola debre cârî
Ol şebûn eyleye abkâmını icrâ Ma'bûd*

(Ni'met, 40/8)

*Hemân her sâl u mâh ikbâl ü şevketle olup dâ'im
Muvaffak ola hüsn-i re'y ile tevîfik-i Ma'bûda*

(Ni'met, 95/6)

⁵⁸ “Lemyezel”le ilgili diğer beyitler için bkz.; Mansıb Y2-313; İmar faaliyeti 332

⁵⁹ Devellioğlu, *age.*, s. 547.

⁶⁰ “Ma'bûd”la ilgili diğer beyitler için bkz.: Surûrî Doğum Y3-268, 274, Y4-100; Fetih Y3-287, 314; İmar faaliyeti Y3-352; Ölüm 117, 126, 170, 185; Yeni Yıl Y3-319, 322.

⁶¹ Devellioğlu, *age.*, s. 558.

*Husûsâ ol şeb-i 'âlî-himem ecdâdı şâhânun
Olup âsârını ibyâda mazhar 'avn-ı Ma'bûde*
(Nî'met, 96/3)

Sürûî ise, bu ismi imar faaliyeti, doğum, ölüm, fetih, yeni yıl tebriği, cülus ve mansıb gibi değişik konulara düşürdüğü tarihlerde kullanmıştır: Bu konularla ilgili şu örnekleri verebiliriz:

1214/1799 tarihinde Arîş'in feth edilmesi;

*Kal'a divârın guzât itdükçe vîrân top ile
Aldılar hısn-ı 'Arîşi ehl-i îmân top ile
Saytı her târîhimün olmakda yeksân top ile
Aldılar hısn-ı 'Arîşi ehl-i îmân top ile
Kahr-ı Ma'bûd ile nâr oldı mahall-i kâfirîn*
(Sürûî, D. 7/47)

3. Selim'in annesi Valide Sultan'ın Eyüp Camii'nde 1215/1800 tarihinde yaptırdığı kütüphane;

*Mehd-i 'ulyâ kim olur vasfı yazılsa bir kitâb
Ragbet 'ilm-i şerîf ü tâ'at ma'bûd ile*
(Sürûî, Y1-178)

Râşid Mehmet Efendi'nin 1198/1784 yılında mektubi kalemindeki görev alması;

*Didi 'abd-i du'a-gûyı Sürûî bendesi târîh
Re'îs-i devlete ibka-yı su'ûd eyleye ma'bûd*
(Sürûî, Y2-295)

3. Mehmet'in 1003/1594 tarihindeki cülusu;

*Sürûrîyâ didi târîh ana 'ibâdullâh
Serîri sa'd ide Sultân Mehmede ma'bûd*
(Sürûî, Y3- 244)

Abdullah Paşa'nın 1216/1801 tarihindeki vefatı;

*Oldı bu târîhde vahdet-güzin-i âhiret
Kıldı 'Abdullah Paşa kurb-ı ma'bûdı makam*
(Sürûî, Y2-355)

1. Abdülhamit'in oğlu Sultan Mustafa'nın 1193/1779 tarihinde doğumu;

*Kabûl eyle du'âmı söyledim ya Rab şu târihi
Mu'ammer kul İlahî geldi Sultân Mustafâ debre*
(Sürûrî, Y3- 264)

1. Abdülhamid'e sunulan 1191/1777 yılı tebriği;

*Târîbine her hâlde endîşe-i istikbâlde
Ma'bûd ide nev sâlde 'Abdü'l-hamîd Hânı be-kâm*
(Sürûrî, Y3- 318)

D26. Mecîd

Ni'met, "şâni büyük ve yüksek olan Allah"⁶² anlamına gelen "Mecîd"i, 1160/1747 ve 1162/1749 tarihli I. Mahmud övgüsünde, ayrıca 1160/1647 tarihinde yaptırılan saltanat kayığı için yazdığı tarihlerde, Rabb ve Hudâvend isminin sıfatı olarak kullanmıştır.

*Niçe mâh u sâl olup zîb-i serîr-i saltanat
Hıfz ide zâtın hatâdan dâ'imâ Rabb-i Mecîd*
(Ni'met, 32/6)

*Ya'ni sultân-ı sipîhr-evreng ü hâkân-ı zamân
Hazret-i Mahmûd Hân-ı sâye-i Rabb-i Mecîd*
(Ni'met, 43/7)

*Mâlikü'l-bahreyn-i 'âlem pâdişâh-ı yem-i himem
Şehriyâr-ı pür-kerem zull-ı Hudâvend-i Mecîd*
(Ni'met, 42/1)

Sürûrî, bu ismi 1. Abdülhamit'in kızı Esmâ Sultan'ın 1192/1778 tarihinde doğması, Abdülhamid'in 1203/1788 tarihinde vefatı, Beğlikci Efendi'nin 1215/1800 tarihinde yaptırdığı kasr münasebetiyle yazdığı tarihlerde kullanmıştır⁶³:

*Sulb-i dârây-ı zamândan ki odur 'Abdü'l-hamîd
Zâtına Rabb-i Mecîd eyledi i'tâ Sultân*
(Sürûrî, Y3- 269)

*'Amm-i zî-şâni cibândan gitdi rahmet-i câna
Hân Selîmi müstedâm itsün Hudâvend-i Mecîd*
(Sürûrî, Y4-116)

⁶² Tatlısu, *age.*, s. 92.

⁶³ "Mecîd" ismi ile ilgili diğer beyitler için bkz.: Ni'met, Övgü 43/18; Sürûrî, Doğum Y4-94; Ölüm Y4-182

*Kâb-ı bâlâ yapdı Beglikçi Efendi yümmile
Handân-ı devletin ma'mûr ide Rabb-i Mecîd*
(Sürûri, Y4-84)

D27. Mennân

Sürûri, “çok ihsan eden, veren, ihsanı bol”⁶⁴ anlamlarına gelen “Mennân”ı, 1. Abdülhamit’in kızı Hatice Sultan’ın 1189/1775 tarihinde doğumu münasebetiyle yazdığı tarihte “Rab” isminin sıfatı olarak kullanmıştır:

*Duhter-i şâh Hamîdü’ş-şiyemin dünyâyâ
Mütemmin ide milâdını Rabb-i Mennân*
(Sürûri, Y3- 268)

D28. Mevlâ⁶⁵

Ni’met, Arapça bir kelime olup birkaç manasından biri de “Allah” olan “Mevlâ” ismine⁶⁶ 1162/1749 tarihli 1. Mahmud’un övgüsünde yazılan kasidede, 1. Mahmud tarafından 155/1742 tarihinde yaptırılan imaret ve Ali Paşa’nın 1145/ M. 1732 tarihinde sadrazam oluşuna yazdığı tarihlerde yer vermiştir:

*Da’imâ ser-sebz ide Mevlâ riyâz-ı devletin
Ta meh-i şehri- rebî’ü’l-evvel ola rû-nümâ*
(Ni’met, 1/25)

*O şehri-yâr-ı mu’azzam ki zâtını Mevlâ
Kemâl-i rüşd ü sedâd ile eylemiş icâd*
(Ni’met, 49/2)

*Muvaffak itdi sultân-ı cihânı Hazret-i Mevlâ
Getürdi sadra bir böyle vezîr-i ma’delet-pirâ*
(Ni’met, 13/1)

Sürûri’nin şiirlerinde “Mevlâ”, padişah övgüsü, fetih, mansıb, imar faaliyetleri, evlilik, doğum, ölüm, yeni yıl tebriği, divan tertibi, sakal

⁶⁴ Devellioglu, *age.*, s. 616.

⁶⁵ “Mevla” ile ilgili diğer beyitler için bkz: Ni’met, İmar faaliyeti 2/7, 9/3, 10/4, 10/15, 11/11, 12/17, 18/8, 57/6, 52/12; Mansıb 13/24; Övgü 4/10; Sürûri Barış, Y1-78, Doğum, Y1- 334, 339, 345, 346, Y4- 96, 98, 99, 101; Fetih Y2-285, 315; Mansıb D. 8/5Y2-142, 143, 166, 174, 184, 194, 199, 204, 226, 240, 250, 255, 260, 265, 269, 272, 273, 274, 284, 294, 415, 319, y3-372, 375, 395, 396, 403, 415, 423, 442, y4-107, 121, 213; Ölüm Y2-354, Y3- 228, 229, Y4- 126, 131, 134, 149, 160, 167, 168, 186, 187, 194, 195; Yeni yıl kutlamasıY1- 116, Y2-324.

⁶⁶ Devellioglu, *age.*, s. 636.

bırakma, talabelere tenbih gibi değişik konularda yazılan tarihlerde kullanılmıştır. Bu konularla ilgili şu örnekleri verebiliriz:

1207/1792 tarihli 3. Selim için yazılan kaside;

Bin iki yüz yedi sâlm ide Mevlâ hurrem

Yaşasun her sene ikbâl ile Sultân Selîm

(Sürûrî, D. 2/77)

Cezzar Ahmed Paşa tarafından 1213/1798 tarihinde Akka'nın Fransızlardan alınması;

Françe geldi 'Akkâya perîşân eyledi Mevlâ

Bozup Cezzâr Paşa çaldı ehl-i küfre sâtûru

(Sürûrî, Y1-120)

Yiğen Paşa'nın 1196/M. 1782 tarihinde sadrazam oluşu;

Dü destimle iki def'a çalışdım çıkmadı taşra

Bi-hamdi'llah üçüncide müyesser eyledi Mevlâ

(Sürûrî, Y2-139)

Gaffarzâde Hacı Ahmed Ağa'nın 1209/1794 İzmir'de yaptırdığı cami;

Ya'ni Gaffâr-zâde kim pederin

Mazhar-ı magfiret ide Mevlâ

(Sürûrî, Y2-325)

Yusuf Ağa'nın oğlu Sadık Bey'in 1219/1804 tarihindeki evlenmesi;

Bahâra zîb ü ferr viridi gül-i sûrî-i ikbâli

Te'ebhül kıldı Sâdık Beg vire Mevlâ güzel evlâd

(Sürûrî, Y2-334)

1. Abdülhamid'in kızı Rabia Sultan'nı 1195/1780 tarihindeki doğumu;

Mükâfâtın virüp Mevlâ Sürûrî söyledi târih

Vücûda geldi 'ıffetle ikinci Râbi'a Sultân

(Sürûrî, Y3-270)

Ebubekir Ratib Efendi'nin 1214/1799 tarihinde vefat etmesi;

Ya'ni bu târihte buldı şehâdet rütbesin

Eyleye Râtib Efendi meskenin Mevlâ cinân

(Sürûrî, Y3-214)

3. Selim'in 1210/1795 tarihinde tebrik;

*Sâl-i nev geldi zâmân-ı ferâh itsün Mevlâ
Mecd ü devletle mu'ammer ola Sultân Selîm*

(Sürûri, Y1-113)

Sürûri'nin otuz yılda tamamladığı şirlerini 1217/1802 tarihinde bir divanda toplaması;

*Hoşâ te'lîf-i külliyyât-ı eş'âr-ı ferah-bahşâ
Ki mecmû'm otuz yıla nasîb itdi bana Mevlâ*

(Sürûri, Y4-110)

Yusufoğazâde Sadık Bey'in 1225/1806 tarihinde sakal bırakması;

*Eyledi irsâl-i libye sünnetin henûz
Pîr ide Mevlâ o benâm-ı nebîyy-i mürseli*

(Sürûri, Y4-103)

1. Abdülhamit'in 1201/1786 tarihinde bir fermanla talebelere uyarıda bulunması:

*Eyledi kesb-i 'ulûma şeh-i 'âlem tenbîhe
Tâlibâ turma okı hatt-ı hümayûn geldi*

(Sürûri, Y1- 92)

D29. Mucîb

Sürûri, "icab eden, lâzım gelen, gereken, gerektiren; sebep, vesîle"⁶⁷ anlamlarına gelen "Mucîb"i, Es'adzâde'nin 1192/1778 tarihinde fetva makamına atanması ve 1219/1804 yılında Rumeli kazaskeri olmasına düşürdüğü tarihlerde "Rab" isminin sıfatı olarak kullanmıştır:

*Söyledüm târih-i câhın sa'd ide Rabb-i Mucîb
'İlm-i Es'ad-zâde virdi mesned-i iftâya zîb*

(Sürûri, Y4-211)

*Böyle ser-sebz ide nahl-i bahtın
Dâ'imâ Rabb-i Mucîb-i sâdât*

(Sürûri, Y2-226)

D30. Mu'in

Sürûri, "iane eden, yardımcı"⁶⁸ anlamına gelen "Mu'in" sıfatını, rütbesinin 1219/1804 yılında Rumeli kazaskeri Râif İsmail Paşazâde

⁶⁷ Devellioğlu, *age.*, s. 661.

⁶⁸ Devellioğlu, *age.*, s. 676.

İsmet Bey tarafından bir mertebe yükseltilmesi, Serdar Ağa'nın 1193/1779 tarihinde yaptırdığı ev ve Ali efendi'nin 1200/1785 tarihinde Muhammed Emin isminde bir oğlunun olması münasebetiyle yazdığı tarihlerde kullanmıştır:

*Kuvvet-i bâzû-yı himmetle anı Rabb-ı Mu'în
Dest-giri eylemiş her 'âciz-i efkendenün*
(Sürûrî, Y2-219)

*Mankûtı mühmel harf ile yazdum iki târib-i tam
Serdâr Ağanun vârmı mes'ûd eyle Rabb-i Mu'în*
(Sürûrî, Y4-82)

*'Înâyet itdi mabremde necl-i muhteremin
'Ali Efendi-i 'âlî-cenâba Rabb-i Mu'în*
(Sürûrî, Y4-101)

D31. Müsteân⁶⁹

Ni'met, "kendisinden yardım beklenen, yardım istenen Allah" anlamına gelen "Müsteân"⁷⁰, 1. Mahmud'un başkadını olan Ayşe Kadın'ın 1158/1745 tarihinde yaptırdığı mektep için yazdığı tarihte, "Hayy" isminin sıfatı olarak kullanmıştır:

*Şâben-şehi dahi bemân hıfz ide Hayy-ı Müste'ân
Olsun ziyâ-bahş-ı cihân mânend-i mâh u âfitâb*
(Ni'met, 22/10)

Sürûrî ise bu isme, 3. Selim'in annesi Valide Sultan tarafından 1209/1794 tarihinde yaptırılan fırın, Şehzade Mustafa'nın 1193/1779 tarihindeki doğumu, Abdullah Efendi'nin 1198/1784 yılında beylikçi olması ve Arîş'in 1214/1799 tarihindeki fethi münasebetiyle yazdığı tarihlerde yer vermiştir:

*Hudâ-yı Müste'ân itsün Hidiv-i 'âlemi her ân
Hayât-ı Vâlide Sultân-ı vâlâ-şân ile dil-şâd*
(Sürûrî, Y1-175)

*Şeh-i rûşen-güher 'Abdü'l-hamîd ma'delet-güster
Muvaffak-kerde-i eltâf rabb-i müste'ân oldı*
(Sürûrî, Y1-79)

⁶⁹ "Müste'ân ile ilgili diğer beyitler için bkz.: Ni'met, İmar faaliyetler 80/8, 86/7, 92/6; Sürûrî, Doğum Y3-263, 268; Mansıb Y2-272, 281, 283, 290.

⁷⁰ Devellioğlu, *age.*, s. 746.

Zannım oldur kim veli ni'metiün

Mansıba irdi be-lutf-ı müste'ân

(Sürûri, Y2-316)

Muzmahill oldı 'adû kurtuldı gavgâdan 'Arîş

Gördi imdâdı sürûş-ı 'arş-ı a'lâdan 'Arîş

Anlaşıldı şu iki târih-i ra'nâdan 'Arîş

Kıldı ikdâm ehl-i cenk alımdı a'dâdan 'Arîş

Dîn-i İslâmın mu'ayyeni oldı son Müste'ân

(Sürûri, Y3- 286)

D32. Müteâl

Sürûri, “yüce, yüksek”⁷¹ anlamına gelen “Müteâl”i, Dürrizâde Arif Efendi'nin 1207/1793 yılını tebrik, Valide sultan'ın 1205/1790 tarihinde yaptırdığı çeşme ve Ata Beğ'in 1217/1802 tarihinde sakal bırakması münasebetiyle yazdığı tarihlerde “Hudâ, İzid, Rab” isimlerinin sıfatı olarak kullanmıştır:

Geldi yemn ü bereketle be-sene-i feruh-fal

Dehre in'âmını 'âm itdi Hudâ-yı Müte'âl

(Sürûri, Y2-188)

Cenâb-ı Vâlide Sultâna eylemiş meşreb

'Uyûn-ı sâfiye icrâsın İzid-i Müte'âl

(Sürûri, Y2-358)

Libye-i mîr-i 'Atâullâhî

Mütemmîn ide Rabb-i Müte'âl

(Sürûri, Y4-104)

D33. Rab⁷²

Ni'met, “yetiştiren, besleyen, kayıran Allah”⁷³ anlamına gelen “Rab” ismine, 11588/1745 tarihinde Sadrazam Hasan Paşa'nın yaptırdığı sebil, 1. Mahmud'un 1143/1731 tarihindeki cülusu ve Hisar camiinde

⁷¹ Devellioğlu, *age.*, s. 758.

⁷² Rab ismi ile ilgili diğer beyitler için bkz.: Ni'met, İmar faaliyeti 83/11, 90/17; Mansıb 75/13, Sürûri, Cülus Y3-239, 257, Y4-200, 201, 211; Doğum Y1-79, Y2-131, 147, 299, 345, 347 Y3- 262, 264, 268, 269, Y4-94, 100, 101; Fetih D. 7/10, Y1-128, 136, 137, Y3-288, Ölüm Y1-97, Y2-157, Y3-221, 233, 239, Y4-119, 124, 142, 153, 154, 158, 163, 179, 182, 188, 193, 194; Hac ziyareti Y2-351; İmar faaliyeti Y1-89, 156, 162, Y2-180, 326, 328, Y4-82, 88; İmtihan Y-179; Mansıb Y2-150, 173, 189, 200, 206, 210, 219, 222, 226, 234, 236, 243, 275, 292, 302, 305, 308, 312, 330. Y3-371, 391, 405, 439, 441; Yeni yıl tabriği Y3-317, 323.

⁷³ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yayınları, İstanbul 1991, s. 387.

1159/1746 tarihinde yaptırılan hümayun mahfili için yazdığı tarihlerde yer vermiştir:

*Sâhibü'l-hayrı batâdan hıfz idüp ikbâl ile
Haşre dek âsâr-ı hayrâtı bula yâ Rab sebât*
(Ni'met, 27/9)

*Hirâsân olma ey dil böyledür takdîr-i Rabbânî
Bu çarh-ı bî-sebâtun devridür bîş ü keme bâ'is*
(Ni'met, 28/1)

*Mahfil-ârâ-yı hilâfet zâb-i sadr-ı saltanat
Sâye-endâz-ı 'inâyet zıll-ı Rabbü'l-'Âlemîn*
(Ni'met, 82/1)

Sürûrî ise bu isme cülus, doğum, ölüm, imar faaliyet, yeni yıl tebriği, imtihan, fetih, sakal bırakma, mansıb, düğün, hac ziyareti gibi değişik konularda yazmış olduğu tarihlerde yer vermiştir. Bu konularla ilgili şu örnekleri verebiliriz:

1214/1799 tarihindeki Arîş'in fethi;

*Ba'de-zin olmaz ba'yed ümid idersen fethini
Lutf idüp Mısır karibü'n-nasrîde Rabb-i Kerîm*
(Sürûrî, Y1-127)

1209/1794 tarihinde Muhammed Paşa'nın vezir oluşu;

*Rabb 'izzet idüp i'zaz eyle mühr-i ihسانی
Geldi devletle vezir oldı Muhammed Paşa*
(Sürûrî, Y2-146)

4. Mustafa'nın 1222/1807 tarihindeki cülusu;

*Teşrif kıldı taht olsun güşâd-bahtı
Ya Rab umûr-ı sabtı Hünkâra eyle âsân*
(Sürûrî, Y3- 244)

1202/1787 tarihinde Emine Sultan'ın doğumu;

*Kılsun yakında yâ Râb tab'-ı şeb-i cihân
Milâd-ı şâhâde pür-inbisât-ı şevket*
(Sürûrî, Y1-87)

Ata Beg'in 1217/1802 tarihinde sakal bırakması,

*Lihye-i mîr-i 'Atâullâhî
Mütemmîn ide Rabb-i Müte'âl*
(Sürûrî, Y4-104)

D34. Rahîm

Ni'met, "pek ziyâde merhamet edici, verdiği ni'metleri iyi kullananları daha büyük ve ebedî ni'metler vermek suretiyle mükâfatlandırıcı Allah"⁷⁴ anlamına gelen "Rahîm"e, Hayâtîzâde Muhammed Emîn Efendi'nin 1159/1746 tarihinde şeyhülislam makamına gelişi için yazdığı tarihte yer vermiştir.

*Eyledi yümnile zîb-âver-i sadr-ı fetvâ
Bir kerem-perver-i 'âlî-güheri Rabb-i Rahîm*

(Ni'met, 77/2)

Sürûrî ise, "Rahîm"i 1. Abdülhamit'in vefatı ve 3. Selim'in cülusu, 1219/1804 tarihinde vefat eden Kudsi Efendi ve 1213/1798 tarihinde vefat eden Naime Hanım için yazdığı tarihlerde kullanmış ve "Rab" isminin sıfatı olarak zikretmiştir:

*On ikinci gün recebde eşref sâ'atde
Sa'd eyleye ol sâye-i Rabb-i Rahîm itdi cülûs*

(Sürûrî, Y1-97)

*Basdı kessâf-ı zamân sırra kadem
Rûhuna rahmet ide Rabb-i Rahîm*

(Sürûrî, Y4-142)

*Oldu hemşîre-i merhûmesine hem-sâye
Hem-nişîn eyleye firdevsde hem Rabb-i Rahîm*

(Sürûrî, Y4-193)

D35. Rahmân

Sürûrî, "ezelde bütün yaratılmışlar hakkında hayır ve rahmet irâde buyuran, sevdiğini, sevmediğini ayırt etmeyerek bütün mahlukatını sayısız ni'metlere müstağrak kılan Allah"⁷⁵ anlamına gelen "Rahmân"¹, 3. Selim'in 1207/1792-93 yılını tebrik için yazdığı kasidede ve 1227/1882 tarihinde vebadan vefat eden Muhammed Neşe için yazdığı tarihlerde kullanmıştır:

*Selîm Hâna ola sâl-ı nev-hümâyûn-fâl
Beher sene kıla Rahmân murâdına îsâl*

(Sürûrî, D. 3/58)

⁷⁴ Tatlısu, *age.*, s. 24.

⁷⁵ Tatlısu, *age.*, s. 22.

*Vebâdan gitdi Neş'et-zâde hengâm-ı sabâvetde
Kavuşdursun cinânda vâlidî merhûmuna Rahmân*

(Sürûrî, Y4-198)

D36. Ra'ûf

Sürûrî, “pek esirgeyen, çok merhamet eden Allah”⁷⁶ anlamına gelen “Ra'ûf”u, Raif isimli birisinin 1219/1804 tarihinde ölümü üzerine yazdığı tarihte kullanmıştır. Şair, Raif ismiyle aynı kökten türeyen “Raûf” ismini tercih ederek hem iştikak sanatı yapmış hem de beyitte ele aldığı konuya mutabik davranmıştır:

*Söyledüm Rabb-i Ra'ûf ilbâm idüp târibini
Râif İsmâil Paşa eylesün 'adnı mekân*

(Sürûrî, Y4-119)

D37. Râzık

Sürûrî, “rızk veren Allah”⁷⁷ anlamına gelen “Râzık”a, Ömer İzzet Bey'in 1217/1804'de Anadolu kazaskeri olmasına düşürdüğü tarihte yer vermiştir:

*Maksîm-ı erzâk-ı erbâb-ı emeldir dergehi
Mazhar olmagla vüçûdî lutf-ı Rabb-ı Râzık*

(Sürûrî, Y2-234)

D38 Sâni'

Sürûrî, “yaratana, sanat eseri olarak meydana getiren Allah”⁷⁸ anlamına gelen “Sâni”i, Sadrâzam Silahdâr Seyyid Mehmet Efendi'nin 1194/1780 yılında yaptırmış olduğu cami için yazdığı tarihte “Îzid”in sıfatı olarak kullanmıştır:

*Menârâsâ bulunmakla vüçûdî istikâmetde
Kapusun eyledi mihrâb-ı vâcib Îzid-i Sâni'*

(Sürûrî, Y2-137)

D39. Sübhân

Ni'met, Arapça “Allah” demek olan “Sübhân”ı⁷⁹, 1159/1746 yapılan

⁷⁶ Devellioğlu, *age.*, s. 879.

⁷⁷ Devellioğlu, *age.*, s. 880.

⁷⁸ Devellioğlu, *age.*, s. 920.

⁷⁹ Devellioğlu, *age.*, s. 967.

Hümayun kasrı için yazdığı tarihte “Hayy” isminin sıfatı olarak kullanmıştır:

*Hemân mes'ûd olup zât-ı hümâyûn-ı cibân-dârı
Emânet eyledüm hıfz-ı Cenâb-ı Hayy-ı Sübhâna*
(Ni'met, 97/17)

40. Vedûd⁸⁰

Ni'met, “iyi kullarını seven, onları rahmet ve rızasına erdiren yahut sevlilmeye ve dostluğu kazanılmağa biricik lâyük olan Allah”⁸¹ manasına gelen “Vedûd”u, 1. Mahmud tarafından 1157/1744 tarihinde yapılan cebehane, 1157/1744 tarihinde yapılan Hümayun Kasrı, 1. Mahmud'un 1159/1746 tarihinde Rumeli Hisarı'nda yaptırdığı cami için yazdığı tarihlerde yer vermiştir. Ni'met, kasır ve cami yapımına yazdığı tarihte “Vedûd”u, “Hallâk ve Rab” isimlerinin sıfatı olarak kullanmıştır:

*Gösterüp şevket-i İslâmı o gayret-keş-i dîn
El-amân gibi kavî düşmana bâ-'avn-ı Vedûd*
(Ni'met, 33/1)

*Ola ol kasr-ı ferah-zâd-ı sa'âdetle mukîm
'Ömr ü ikbâlîni efvûn ide Hallâk-ı Vedûd*
(Ni'met, 34/21)

*'Abdidür bâ'is-i ma'mûre-i rub'-i meskûn
Zâtıdur 'âleme mahz-ı kerem-i Rabb-i Vedûd*
(Ni'met, 37/3)

Sürûrî ise “Vedûd”u, 3. Selim için yazdığı 1208/1793 tarihli kasidede, 1214/1799 tarihinde Arîş'in fethi, 3. Mehmed'in 1003/1594 tarihindeki cülusu, Abdülhamid Han'ın 1189/1775 yılının tebriki ve İbrahim isimli birisinin 1196/1782 tarihinde vefatı münasebetiyle yazdığı tarihlerde kullanmıştır:

*Mazhar-ı ism-i Vedûd olmagla zâtî dâ'imâ
Pîşegâh-ı evliâ'ullâhda mevdûd ola*
(Sürûrî, D. 4/9)

*Kudsiyân itdi vürûd aldı 'Arîşi Şeh Selîm
Eyledi Hakka dürûd aldı 'Arîşi Şeh Selîm
Bak iki târihe zûd aldı 'Arîşi Şeh Selîm*

⁸⁰ “Vedûd”la ilgili diğer beyit için bkz.: Ni'met, İmar faaliyeti 39/1, 40/2.

⁸¹ Tathisu, age., s. 90.

*Geldi imdâd-ı Vedûd aldı 'Arîşi Şeh Selim
Leşker-i efrenci dâ'im Hakk ide endühgîn*

(Sürûrî, D. 7/8)

*Üçüncü Hân Murâdın da şâhzâdesi
Şehen-şeh itdi yigirmi dokuz yaşında Vedûd*

(Sürûrî, Y3-244)

*Teşrif-i sâl-i dil-güşâ-bahş itdi âfâka safâ
Ömr dırâz itsün 'atâ şâh-ı cihânbâna Vedûd*

(Sürûrî, Y3-318)

*Olur du'â-yı edvâsı fevtine târih
İde Vedûd bebişti makam-ı İbrâhîm*

(Sürûrî, Y4-122)

D41. Yezdân⁸²

Ni'met, Farsça bir kelime olup "Allah" karşılığında kullanan "Yezdân"^{a83}, sadece 1159/ 1746'da yapılan Hümâyûn Kasrı için yazdığı tarihte yer vermiştir:

*Ne şâhen-şeh-i mühim-sâz umûr-ı dîn ü devlet kim
Mukârindür hemîşe yümnle tevfiğ-i Yezdâna*

(Ni'met, 97/3)

Sürûrî ise bu ismi, doğum, ölüm, fetih, yeni yıl tebriği, mansıp alma, imar faaliyeti, cami levhasının yapımı, hacca gitme gibi değişik konularda yazdığı tarihlerde kullanmıştır. Bu konularla ilgili şu örnekleri verebiliriz:

Derviş Efendizâde Derviş Bey'in kızı Münîre Hanım'ın 1217/1802'de doğumu;

*Sürûrî lem'asında parladı cevher gibi târih
Münîre hanım ile kevne rûşen eyledi Yezdân*

(Sürûrî, Y2, 342)

⁸² "Yezdân" kelimesinin geçtiği diğer sayfalar için bkz.: Sürûrî, Doğum Y1-84, 86, Y2-131, 340, 342, Y2- 354, 356; Y4-98; Fetih D 7/5; Y1- 123, 125, 136, 277 İmar faaliyeti Y1-180, Y2- 320; Mansıb Y2-312, Y3- 376, 401; Ölüm Y3-216, 228, 233, 238 Y4-131, 175, 188, 193, 194, 198.

⁸³ Devellioğlu, *age.*, s. 1162.

Silah-dâr Seyyid Mehmet Paşa'nın 1195/1781 tarihinde vefatı;

*Nur ide kabrini Hakk göçdi Muhammed Paşa
Kıla 'izzetle şeb-i 'âdili da'im Yezdân*

(Sürûri, Y2, 354)

Arîş'in 1214/1799 tarihinde fethi;

*Âteşi üzre saçup âteş ocaklı gâziyân
Kâfire hısnı cahîm-ender-cahîm itdi hemân
Halk ider her ân iki târihümi vird-i zebân
Hakk olup yâver 'Arîşi aldı Sultân-ı cihân
Cân-ı a'dâ yandı Yezdân eyledi dûzah rehîn*

(Sürûri, D. 7/2)

1. Abdülhamid Han'a sunulan 1202/1787 yılı tebriği;

*Teşrif-i sâli Yezdân itsün cihâna mes'ûd
Nusretle ehl-i imân olsun hemîşe hoşnûd*

(Sürûri, Y2, 322)

Şahin Ali Paşa'nın 1199-1784 tarihinde vezir-i azam oluşu;

*Hoşâ destûr-ı 'alî-şân semîy-i şîr-i Yezdân kim
Odur bâl-i himemle şâhbâz-ı evc-i isti'lâ*

(Sürûri, Y3- 375)

Esmâ Sultan Kasrının 1215/1800 tarihinde yapımı;

*Mevki'inde yapılp virmiş ana başka şeref
Hem-civârı 'ilm-dâr ceyb-i Yezdân*

(Sürûri, Y1-181)

Osman Efendi'nin yaptırmış olduğu camiye ait levhanın Yesârî lakabıyla ünlü hattat Esad Mehmet Efendi tarafından 1207/1792 yılında yazılması;

*Olup sol tahta-bası Rum İli'de istikametle
İşin sag eyledi 'Osman Efendi sa'd ide Yezdân*

(Sürûri, Y2, 280)

Naîm Efendi'nin 1189/1775 tarihinde hacca gidişi;

*Çeker bediye-i tesbîhi nazm-ı târihim
Na'îm Efendi tavâf itdi beyt-i Yezdânı*

(Sürûri, Y4, 113)

Sonuç

Kur'ân-ı Kerim'de birden fazla ayette bahsi geçen Esmâ-i Hüsnâ ve Allah'ın diğer bütün isimleri Türk edebiyatında da geniş şekilde ele alınmıştır. Bu konuyla ilgili olarak değişik nazım şekilleriyle, manzum ve mensur birçok eser ortaya konulmuştur. Diğer taraftan edebî, dinî-tasavvufî eserlerde kelime, remiz, sembol, terim, motif olarak da "Cenab-ı Hak" konusu geniş şekilde yer bulmuştur.

Bu yazıda Klâsik Türk edebiyatı şairlerinden Sürûrî ve Ni'met'in tarih konulu şiirlerinde Cenab-ı Hakk'ın hangi isim ve sıfatlarla zikredildiği üzerinde durulmuştur. Bu şairlerin seçilmesinin sebebi, Sürûrî'nin divan edebiyatında bilhassa tarih konulu şiirlerde üstat kabul edilmesi; Ni'met'in ise, divanının hemen tamamının tarih türündeki şiirlerden oluşmuş olmasıdır.

Her iki şair, Esmâ-i Hüsnâ'da yer alan isim ve sıfatların yanında gerek Arapça gerekse Farsça, Allah yerine kullanılan lafızlara da yer vermişlerdir. Allah'ın isimlerinden Allah, Alîm, Allâm, Bâri, Celîl, Hakk, Hayy, Hudâ, Hudâvend, İlâh, Kadîr, Kerîm, Lâ-yezâl, Ma'bûd, Mecîd, Mevlâ, Müste'ân, Müte'âl, Rab, Rahîm, Vedûd, Yezdân isimleri her iki şairin tarihlerinde yer almıştır. Bunların yanında Dânâ, Feyyâz, Hakîm, Kird-gâr, Latîf, Sübhân isimleri Ni'met'in; Bînâ, Fettâh, Hâdî, Hû, İzîd, Kakhâr, Lem-Yezel, Mennân, Mucîb, Mu'in, Rahmân, Raûf, Râzık, Sâni' isimleri ise Sürûrî'nin tarihlerinde kullanılmıştır.

Sürûrî ve Ni'met, Cenab-ı Hakk'ın isimlerini, daha çok memduh için uzun ömür, saltanatının daim olması, ecir ve sevap kazanması vb. şeklinde dua amaçlı ifadelerle veya ondan yardım beklentisi, onun inayetiyle istenilen işin başarıyla sonuçlanması gibi hususlarla alakalı olarak zikretmişlerdir. Diğer taraftan memduh eğer padişah ise, onun Allah'ın yeryüzündeki gölgesi oluşu da şiirlerde göndermede bulunulan özellikler arasında yer almaktadır.

Her iki şair, tarih düşürecekleri konuya uygun Allah'a ait isim ve sıfatları kullanmayı tercih etmişler, beyitlerde sanat güçlerini gösterebilmek için iştikak, telmih, tevriye gibi edebî sanatlardan istifade etmişlerdir.

Kaynakça

Alkan, Sevim, *Ni'met Divanı (İstanbulu): İnceleme-Metin-Dizin*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2011. Danışman: Yrd. Doç. Dr. Selami Turan.

Ârif Hikmet, *Tezkire-i Şu'arâ*, Millet Genel Kütüphanesi Mikrofilm Arşivi Nu: 601.

Batur, Atilla, *Sürûrî Divanı, Hayatı, Sanatı, Eserleri, Divanı'nın Tenkitli Metni*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya 2002. Danışman: Yrd. Doç. Dr. Sadık Armutlu.

Çelebioğlu, Âmil, "Kültür ve Edebiyatımızda Allah (C.C.)", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, M.E.B. Yayınları, İstanbul 1998.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat (Eski ve Yeni Harflerle)*, (Yay. Haz. Aydın Sami Güneçal), 29. Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2009.

Elmalı'lı Muhammed Hamdi Yazır, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meâli*, (Sadeleştirenler: Yakup Çiçek-Ramazan Kahraman), Sefa Yayıncılık, Ankara Ekim 2000.

Fatîm Davud, *Hâtimetü'l-Eş'âr (Fatîm Tezkiresi)*, (Haz.: Yrd. Doç. Dr. Ömer ÇİFTÇİ), <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83503/fatin-davud---hatimetul-esar.html> (Erişim Tarihi: 13.08.2012).

Güzeller, Özlem, *Sürûrî-i Müverrih'in Manzum Tarihleri (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin s.251-322)*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya 2007, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Atilla Batur.

Karabuçak, Kemâl, *Sürûrî-i Müverrih'in Manzum Tarihleri (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin s.51-150)*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya 2007, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Atilla Batur.

Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî Yahud Tezkire-i Meşâhîr-i Osmâniyye*, Matbaa-i Âmire, C. 3, İstanbul 1308.

Metinlerle Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, "Esmâ/Esmâ'ullâh-Esmâ-yı Zât-Esmâ-yı Sifât-Esmâ-yı Ef'âl", Kalem Yayınevi, İstanbul 2006, s. 211-213.

Pakalın, M. Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, C. I-III, İstanbul 1983.

Silahdarzâde Mehmed Emin, *Tezkire-i Silahdarzâde*, Millet Genel Kütüphanesi Mikrofilm Arşivi Nu: 605, 71b.

Şahin, Abdullah "Edebî Bir Tür Olarak Klâsik Edebiyatımızda Esmâ'-i Hüsnâlar", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 16, Erzurum 2001, s. 49-57.

Şefkat, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Şefkat-i Bagdâdî*, (Prof. Dr. Filiz Kılıç),

<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83505/sefkat-i-bagdadi---tezkiretus-suara.html> (Erişim Tarihi: 13.08.2012).

Tatlısu, Ali Osman, *Esmâ'ü'l-Hüsna Şerhi Tanrı'nın Gönülleri Açan, Fikirleri Nurlandıran Doksandokuz Adı*, TTK Basımevi, Ankara 1963.

Topaloğlu, Bekir, "Esmâ-i Hüsnâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, TDV Yayınları, C. 11, İstanbul 1995, s. 404-418.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler (TDEA), Dergâh Yayınları, "Allah", Dergah Yayınları, C. 1, İstanbul 1977, s. 119-120.

Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yayınları, İstanbul 1991.

Uslu, Ahmet, *Sürûrî-i Müverrih'in Manzum Tarihleri (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin s.151-250)*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya 2007, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Atilla Batur.

Uslu, Şenay, *Sürûrî-i Müverrih'in Manzum Tarihleri (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin s.1-50)*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya 2008, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Atilla Batur.